

## פרק א



א בשנת שלוש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנאצר מלך בבל ירושלם ויצר עליה: ב ויתן אדוני בידו את יהויקים מלך יהודה ומקצת כלי בית האלוהים וביאם ארץ שנער בית אלוהיו ואת הכלים הביא בית אוצר אלוהיו: ג ויאמר המלך לאשפנז רב סריסו להביא מבני ישראל ומזרע המלוכה ומן הפרתמים: ד ילדים אשר אין בהם כל (מאום) מום וטובי מראה ומשפילים בכל חכמה וידעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך וללמדם ספר ולשון פשדים: ה וימן להם המלך דבר יום ביומו מפת בג המלך ומיין משתיו ולגדלם שנים שלוש ומקצתם יעמדו לפני המלך: ו ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה: ז וישם להם שר הסריסים שמות וישם לדניאל בלטישאר ולחנניה שדרך ולמישאל מישף ולעזריה עבד נגו: ח וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפתבג המלך ובין משתיו ובקש משר הסריסים אשר לא יתגאל: ט ויתן האלוהים את דניאל לחסד ולרחמים לפני שר הסריסים: י ויאמר שר הסריסים לדניאל גרא אני את אדני המלך אשר מנה את מאכלכם ואת משתיכם אשר למה יראה את פניכם זעפים מן הילדים אשר כגילכם וחיבתם את ראשי למלך: יא ויאמר דניאל אל המלצר אשר מנה שר הסריסים על דניאל חנניה מישאל ועזריה: יב גם נא את עבדיך ימים עשרה ויתנו לנו מן הזרעים ונאכלה ומים ונשתה: יג ויראו לפניך מראינו ומראה הילדים האכלים את פתבג המלך וכאשר תראה עשה עם עבדיך: יד וישמע להם לדבר הזה וינסם ימים עשרה: טו ומקצת ימים עשרה נראה מראיהם

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>



מכון הר ברכה

טוֹב וּבְרִיאֵי בָשָׂר מִן כָּל הַיְלָדִים הָאֲכָלִים אֶת פֶּתֶבֶג הַמֶּלֶךְ: טז  
 וַיְהִי הַמֶּלֶצֶר נֹשֵׂא אֶת פֶּתֶבֶגָּם וַיֵּין מִשְׁתִּיהֶם וַנִּתֵּן לָהֶם זְרַעֲנִים: יז  
 וְהַיְלָדִים הָאֵלֶּה אֲרַבְעָתָם נָתַן לָהֶם הָאֱלֹהִים מִדָּע וְהַשְּׁבִל בְּכָל  
 סֵפֶר וְחֻקָּה וְדִנְיָאֵל הֵבִין בְּכָל חֻזֹן וְחִלְמוֹת: יח וְלִמְקַצַּת הַיָּמִים  
 אֲשֶׁר אָמַר הַמֶּלֶךְ לְהִבְיֹאֵם וַיְבִיֵאֵם שֵׁר הַסְּרִיסִים לְפָנָי נְבֻכַדְנֶצַּר: יט  
 וַיְדַבֵּר אִתָּם הַמֶּלֶךְ וְלֹא נִמְצָא מִכֵּלָם כְּדִנְיָאֵל חֲנֻנְיָהּ מִישָׂאֵל וְעִזְרָיָהּ  
 וַיַּעֲמְדוּ לְפָנָי הַמֶּלֶךְ: כ וְכָל דְּבַר חֻקָּת בִּינָה אֲשֶׁר בִּקֵּשׂ מֵהֶם הַמֶּלֶךְ  
 וַיִּמְצָאֵם עֲשׂוֹר יְדוּת עַל כָּל הַחֲרֻטָּיִם הָאֲשֵׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:  
 כא וַיְהִי דִנְיָאֵל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

### פסוק א: התקווה שנגוזה

את עיוננו אנו פותחים בפסוק הראשון של הספר, שלכאורה מציג בפנינו רק נתון עובדתי על הרקע ההיסטורי של הספר:

בְּשֵׁנִת שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ  
בָּבֶל יְרוּשָׁלַם וַיִּצַר עָלֶיהָ. וַיִּתֶּן ה' בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה  
וּמִקְצַת כְּלֵי בַיִת הָאֱלוֹהִים וַיְבִיאֵם אֶרֶץ שֹׁנְעַר בַּיִת אֱלוֹהֵיו וְאֶת  
הַכֵּלִים הַבָּיִת אוֹצַר בַּיִת אוֹצַר אֱלוֹהֵיו.

בכל פרט שהמקרא רואה לנכון לציין, ישנה משמעות רוחנית וערכית, אחרת, לא היה טורח לציין אותו. כך גם התאריכים המוזכרים, המקרא אינו ספר היסטוריה, אלא בהזכרת התאריכים מתווספת או מתחדדת עוד איזו שהיא הבנה.

מהפסוקים משמע שנבוכדנצר הגיע לירושלים בשנה השלישית למלכותו של יהויקים. הפסוק שלאחר מכן מזכיר כי בתום מצור על ירושלים, נפל יהויקים בידיו של נבוכדנצר והוגלה לארץ שנער - בבל. תיאור היסטורי זה קשה להבנה, מפני שהוא סותר את הביוגרפיה של יהויקים מלך יהודה הידועה לנו ממקומות אחרים בתנ"ך. במקורות מקבילים נאמר כי יהויקים מלך אחת עשרה שנה, ואם כן, איך ייתכן שכבר בשנה השלישית איבד יהויקים את מלכותו ונפל בשבי נבוכדנצר?

כך כתוב במלכים (ב' כג, לז):

בְּן עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יְהוֹיָקִים בְּמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מֶלֶךְ  
בְּיְרוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ זְבוּדָה בַת פְּדָיָה מִן רוּמָה.

וכך גם בדברי הימים (ב' לו, ה):

בְּן עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יְהוֹיָקִים בְּמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מֶלֶךְ  
בְּיְרוּשָׁלַם וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֱלוֹהֵיו.

יתרה מזאת, מירמיהו מובן שנבוכדנצר עלה לשלטון רק בשנה הרביעית למלכות יהויקים (ירמיהו כה, א):

הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה עַל יְרֵמְיָהוּ עַל כָּל עַם יְהוּדָה בַּשָּׁנָה הָרְבַעִית  
 לַיהוֹנָקִים בֶּן יֵאֲשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הִיא הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנִית לְנְבוּכַדְרֶאצַּר  
 מֶלֶךְ בָּבֶל.

אם כן, ודאי שנבוכדנצר לא יכול היה לשבות את יהויקים בשנה השלישית  
 למלכותו, שכן הוא עדיין לא היה אז מלך!

שאלה זו נשאלה גם בסדר עולם רבה, ושם אכן התנא מסביר את הפסוק  
 הפותח את הספר, באופן שמתיישב עם המקורות האחרים:

בְּשָׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹנָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ  
 בָּבֶל יְרוּשָׁלַם וַיֶּצֶר עָלָיָהּ. אִפְשֶׁר לומר כן? והלא הוא מלך בשנת  
 ארבע ליהויקים, ומה תלמוד לומר בְּשָׁנַת שְׁלוֹשׁ יְהוֹנָקִים? אלא  
 שנת שלוש למרדו.

לפי ההסבר בסדר עולם רבה, זהו סדר המאורעות: יהויקים מלך אחת עשרה  
 שנים, ובשנה הרביעית למלכותו עלה נבוכדנצר למלוך בבבל. באותה שנה  
 הוא כבש את נינוה. בשנה השנייה לנבוכדנצר, שהיא שנתו החמישית של  
 יהויקים, עלה נבוכדנצר על ירושלים ולכד אותה. שלוש שנים עבד יהויקים  
 את נבוכדנצר עד השנה השמינית למלכותו, ואז מרד בו. יהויקים עמד  
 במרדו שלוש שנים עד שנת אחת עשרה למלכותו, היא השנה השמינית  
 למלכות נבוכדנצר, ובשנה זו עלה עליו נבוכדנצר שנית והמליך את יהויכין  
 בנו תחתיו.

העולה מדברים אלו הוא שמשמעות הכתוב "בְּשָׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹנָקִים"  
 היא בשנת שלוש למרדו. עדיין אפשר לשאול: מדוע מונה כאן הכתוב את  
 שנות המרד של יהויקים, ולא את כלל שנות מלכותו? הסיבה היא שאלו  
 הן שנות מלכותו האמיתית. כל זמן שהוא משועבד - אין מלכותו נחשבת  
 למלכות, אלא הוא כעין בובה על חוט בידיהם של פרעה ונבוכדנצר. רק  
 בשלוש השנים הללו יהויקים אחז בשלטון ומלך באמת.

באופן זה של הצגת הדברים, המקרא מזמין אותנו להעמיק במשמעות פרק  
 הזמן שקדם לספר דניאל. אולי אפשר לומר שהתעוררה אפשרות של חזרה

בתשובה: אם במשך שנים ארוכות יהויקים היה משועבד למלכים גויים, בתחילה לפרעה שהמליך אותו ואחר כך לנבוכדנצר, והנה הוא מצליח לשבור עול זרים מעל צווארו, ולקיים ריבונות עצמאית יהודית ביהודה ובירושלים - מהפך זה בוודאי מורה על מציאות פנימית רוחנית חיובית. מציאות זו החלה להתפתח, אך לא הגיעה לידי בשלות - ונקטעה. רק לאחר שהתקווה לחזרה בתשובה לאומית נגזזה, מתחיל ספרו של דניאל.

### פסוק ב: גלות כלי המקדש

וַיִּתֵּן ה' בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצַת כְּלֵי בֵּית הָאֱלֹהִים וַיְבִיאֵם אֶרֶץ שֹׁנְעַר בֵּית אֱלֹהֵיוּ וְאֵת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצֵר אֱלֹהֵיוּ.

המקרא טורח לספר לנו מיד בפסוק השני, עוד לפני שמסופר על גלות הילדים שבמוקד הספר, שנבוכדנצר הגלה את כלי בית ה'.<sup>13</sup> כלומר הכלים ממוקמים במקום מרכזי מאוד, ונחשבים לנושא בפני עצמו. לא היינו נרעשים להבין את העניין אילו התופעה היתה חד פעמית; אך למעשה, נושא כלי בית המקדש חוזר על עצמו פעם אחר פעם לאורך התנ"ך, ובכל מקום שהוא מופיע ניכר כי הוא נושא מרכזי.

כבר בפרקים המדברים על בניית המשכן בספר שמות, מתוארים כל המידות, החומרים ושאר הפרטים המדויקים של הכלים, כל כלי וכלי על מכונו, הכול בפירוט מופלג, המשתרע לאורך פרשות רבות, 'תרומה', 'תצוה', 'ויקהל', 'פקודי' ועוד.

כך גם בתיאור גלות יהויכין שאירעה לאחר הגלות בימי יהויקים (מלכים ב' כה, ח-ד):

13. מלבד כלי המקדש, עולה מהפסוק שנבוכדנצר הגלה גם את יהויקים. אמנם ממה שכתוב במלכים ב' (כד, ה-ו) עולה אחרת: "וַיִּשְׁקֹב יְהוֹיָקִים עִם אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ יְהוֹיָכִין בְּנוֹ תַחְתָּיו". מהפסוק המעיד כי יהויקים שכב עם אבותיו, נראה שהוא לא גלה בפועל, אלא נתפס בידי נבוכדנצר ומת בירושלים. אולם לדעת האבן עזרא, המלבי"ם והאלישיך הוא גלה לבבל. לגבי קבורתו, ראו לעיל הערה 10.

בן שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה יְהוֹיָכִין בְּמִלְכוֹ וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מֶלֶךְ  
 בִּירוּשָׁלַם... וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי ה' כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אָבִיו. בָּעֵת הַהִיא  
 עָלוּ עֲבָדֵי נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וִירוּשָׁלַם וַתִּבֹא הָעִיר בְּמָצוֹר. וַיָּבֹא  
 נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל עַל הָעִיר... וַיֵּצֵא יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה עַל מֶלֶךְ  
 בָּבֶל הוּא וְאִמּוֹ וְעַבְדָּיו וְשָׂרָיו וְסָרִיסָיו וַיִּקַּח אֹתוֹ מֶלֶךְ בָּבֶל בְּשֵׁנֹת  
 שְׁמֹנֶה לְמַלְכוֹ. וַיֹּצֵא מִשָּׁם אֶת כָּל אוֹצְרוֹת בַּיִת ה' וְאוֹצְרוֹת בַּיִת  
 הַמֶּלֶךְ וַיִּמְצָץ אֶת כָּל כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל  
 בַּהֵיכַל ה' פֶּאֶשֶׁר דָּבָר ה'. וְהִגְלָה אֶת כָּל יְרוּשָׁלַם וְאֶת כָּל הַשָּׂרִים  
 וְאֶת כָּל גְּבוּרֵי הַחַיִל עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים גּוֹלָה וְכָל הַחֶרֶשׁ וְהַמְסַגֵּר לֹא  
 נִשְׁאַר זוֹלָת דָּלָת עִם הָאָרֶץ.

נשים לב כי תחילה מצוין שנבוכדנצר לקח את כלי המקדש, ורק לאחר מכן מסופר על הגליית השרים וגיבורי החיל. הכלים מוזכרים ראשונים, לפני כל העם כולל גדוליו ונכבדיו, ובוודאי לסדר קדימות זה יש משמעות.

מהי החשיבות הגדולה כל כך בתיאור גלות כלי בית ה'?

כדי להבין זאת צריך להתבונן בדברי חז"ל בנוגע לבואת ירמיהו על גלות החרש והמסגר. בספר ירמיהו מוזכרת נבואה המדברת על אחת עשרה השנים האחרונות שלפני החורבן. הנבואה עוסקת בוויכוח בין ירמיהו, המנבא על החורבן, ובין נביאי השקף הטוענים כי ירושלים לא תיחרב, ויתרה מזאת - הכלים שכבר הוגלו יושבו לירושלים.

והנה, באמצע הפרק מוזכרת נבואה שמופנית לא למלך, לא לשרים, לא לנביאי השקף וגם לא לעם, אלא דווקא אל כלי המקדש (ירמיהו כו יט-כב):

כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי הַעֲמֻדִים וְעַל הַיָּם וְעַל הַמְּכֹנֹת וְעַל  
 יְתֵר הַפְּלִים הַנּוֹתְרִים בְּעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר לֹא לָקַחְם נְבוּכַדְנֶאצַּר  
 מֶלֶךְ בָּבֶל בְּגִלְוֹתוֹ אֶת יְכִנְיָה בֶן יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה מִירוּשָׁלַם בְּבִלְהָ  
 וְאֶת כָּל חֲרֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם. כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל  
 עַל הַפְּלִים הַנּוֹתְרִים בַּיִת ה' וּבֵית מֶלֶךְ יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם. בְּבִלְהָ יוֹבֹאוּ

וְשָׁמָּה יִהְיוּ עַד יוֹם פְּקֻדֵי אֲתֶם נְאֻם ה' וְהַעֲלִיתִים וְהַשִּׁיבְתִים אֶל  
הַמְּקוֹם הַזֶּה.

בנוגע לנבואה זו יש סיפור מעניין בגמרא העוסק בעלייה לארץ ישראל. רבי זירא רצה לעלות לארץ, אך בשביל זה היה צריך להתחמק מרבו, רב יהודה, שאמר שאסור לעלות לארץ ישראל בזמן הזה. הגמרא מביאה את מחלוקתם ומנמקת את שתי הדעות (כתובות ק, ב):

רבי זירא היה משתמט מרב יהודה כי רצה לעלות לארץ ישראל. שאמר רב יהודה: כל מי שעולה מבבל לארץ ישראל עובר על מצוות עשה, שנאמר: בְּבֹלָה יִבְאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ עַד יוֹם פְּקֻדֵי אֲתֶם נְאֻם ה', ורבי זירא סבר שזה נכתב על כלי השרת במקדש.	רבי זירא הוה קמשתמיט מיניה דרב יהודה דבעא למיסק לארץ ישראל. דאמר רב יהודה: כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה, שנאמר: בְּבֹלָה יִבְאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ עַד יוֹם פְּקֻדֵי אֲתֶם נְאֻם ה'. ורבי זירא? ההוא בכלי שרת כתיב.
---	---

יש להבין מהו הוויכוח שבין רב יהודה לתלמידו רבי זירא - הרי גם רב יהודה בוודאי הבין שנבואה זו מוסבת על כלי השרת, כפי שכתוב במפורש בפסוקים?

דברי רב יהודה מאפשרים לנו להבין את המשמעות הגדולה של גלות כלי המקדש. לדעת רב יהודה אי אפשר שעם ישראל יעלה לארצו כל עוד הכלים נשארים בגלות. הכלים הם חלק ממהותו של עם ישראל. ניתן לראות זאת גם מתוך ההגדרה מהי מלאכה, לעניין ל"ט מלאכות האסורות בשבת, שמקורה הוא במלאכות שנצרכו במשכן. כלי המקדש הם כלי העבודה שלנו בעולם הזה, ובלעדיהם אין לעם ישראל חיים שלמים והוא לא יכול לקיים את תפקידו בעולם. לכן רבי יהודה לומד מהכלים שאסור לעלות לארץ, כי אם הכלים בבבל, כביכול אין לנו מה לעשות בארץ בלעדיהם. עם ישראל בלא כלי המקדש הוא אילם, גידם, נכה וחסר אונים. לכן כלי המקדש תופסים מרכזי כל כך בתנ"ך - המקרא עוקב אחריהם ובכל שלב מתאר היכן הם נמצאים.

זו גם הסיבה שלאחר הצהרת כורש המובאת בספר עזרא, כשמתוארת תחילת שיבת ציון, הפעולה המעשית הראשונה של כורש המוזכרת בכתוב היא הוצאת הכלים שהגלה נבוכדנצר (עזרא א, ב-ח):

כֹּה אָמַר כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כָּל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקַד עָלַי לְבָנוֹת לוֹ בַּיִת בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה. מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהֵיו עִמּוֹ וְיַעַל לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיָּבִן אֶת בַּיִת ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם... וְהִמְלִיךְ כֹּרֶשׁ הוֹצִיא אֶת כָּלֵי בַיִת ה' אֲשֶׁר הוֹצִיא נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַם וַיִּתְּנֵם בְּבַיִת אֱלֹהֵיו. וַיּוֹצִיאֵם כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עַל יַד מְתָרְדָת הַגְּזֵרָה וַיִּסְפְּרֵם לְשִׁבְצָר הַנְּשִׂיא לִיהוּדָה.

חיוני לציין את החזרת הכלים לבית ה', כי בלעדיהם תהליך שיבת ציון היה נשאר חלקי בלבד<sup>14</sup>.

לכן מובן מדוע כאן, בעת גלות יהויקים, מיד לאחר תיאור הגליית המלך, המקרא מספר על הגליית חלק מהכלים. כבר כאן, עוד קודם החורבן המלא, נבוכדנצר לוקח אתו מכלי בית האלוהים, ומכאן שכבר בשלב הזה מתחילה הגלות. אמנם את הארון לא לקחו וגם המנורה נשארה עדיין בירושלים, אבל גם כשלוקחים כלים חשובים אחרים מהמקדש - יש לזה משמעות גדולה. הפסוק על גלות הכלים מבטא כי כבר בשלב זה איבדנו חלקית את האחיזה בארץ ישראל. המצב מתערער כבר מעכשיו.

### גאווותו של נבוכדנצר - שורש מפלתו

וּמִקְצַת כָּלֵי בַיִת הָאֱלֹהִים וַיָּבִיאֵם אָרֶץ שְׁנַעַר בַּיִת אֱלֹהֵיו וְאֶת הַכָּלִים הֵבִיא בַיִת אוֹצֵר אֱלֹהֵיו.

14. בזיכרון ההיסטורי של האומה, התמונה המזוהה ביותר עם היציאה לגלות היא נשיאת המנורה בידי הרומאים, המונצחת על שער הניצחון ברומא. לכן כשחזר עם ישראל לארצו ורצה לתאר את ריבונותו, טבעי היה שיבחר במנורה לסמל המדינה. גם ליד משכן הכנסת מוצבת מנורה. אם המנורה סמלה את היציאה לגלות, מתבקש שהיא תסמל את שיבתנו הביתה.



בשני פסוקי הספר הראשונים ישנו דגש - מיקומם החדש של הכלים: הפסוק מדגיש כי כלי המקדש הושמו בבית אלוהי נבוכדנצר.

מחד גיסא, ה' הוא המוסר את כלי המקדש בידיו של נבוכדנצר, אך עם זאת, מודגש שנבוכדנצר בוחר להביאם אל בית אלוהיו, וזאת כדי לשבח את אלוהי בבל על שנתן חיל וניצחון לנבוכדנצר.

ראוי היה שנבוכדנצר יתייחס אל כל המהלך הזה בדחילו ורחימו, וייתן כבוד לאלוהי ישראל על שנתן בידו פיקדון כזה. בנוסף, מן הדין היה שבבוא העת, כשישראל יהיו ראויים לעלות, ישיב להם נבוכדנצר את הכלים. אבל נבוכדנצר אינו מבין זאת, וכבר כאן טמון זרע חורבנה של בבל. שורש המפלה של בבל טמון בעובדה שנבוכדנצר אינו יודע את מקומו. הקדוש ברוך הוא קורא לו 'עבדי' יותר מפעם אחת, ומייעד לו שליחות מיוחדת בעולם. כפי שנלמד בפרקים הבאים, סדרי בראשית משתנים לכבודו כדי להביאו לענווה ולהכרה בריבוננו של עולם. אך להוציא פרקי זמן מסוימים שבהם היה נתון תחת רושם אירוע אדיר כזה או אחר - גאוותו עומדת לו לרועץ והוא שב לסורו פעם אחר פעם.

נבוכדנצר אדם אדיר, בעל כוחות וכשרונות עצומים; זו הסיבה לקושי שלו לקבל על עצמו עול. אנשים אדירים המקבלים החלטות מרחיקות לכת במשמעותן, שמשפיעות אפילו על חיים ומוות של המונים, מתקשים מאד להישאר בעמדה ענוותנית, להחליט מתוך רצון אידיאלי לצדק ולמוסר ולא להיגרר לגאוה.

היכולת הזו להתגדל, ועם זאת להמעיט את עצמך מול ריבוננו של עולם, היא סגולה ייחודית לישראל (ילקוט שמעוני, מלכים ב' רלט):

דרש רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: מאי דכתיב (דברים ז, ז): לא מִרְבָּכֶם מִכָּל הָעַמִּים חָשַׁק וגו' אמר המקדוש ברוך הוא לישראל: אני חושק בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמכם. נתתי גדולה לאברהם, ואמר (בראשית יח, כז): וְאַנְכִי עֶפְרָא וְאַפְרָא. נתתי גדולה למשה ולאהרן, אמרו (שמות טז, ח-ט): וְנַחֲנּוּ מָה. נתתי גדולה לדוד, אמר (תהלים עג, כב): וְאַנִּי בְעַר

וְלֹא אָדָע. אַבְל אֹמוֹת הָעוֹלָם אֵינָם כֵּן. נִתְּתִי גְדוּלָה לְנִמְרוֹד, אִמֵּר  
 (בְּרֵאשִׁית י"א, ד'): הִבֵּה נְבִנָה לָנוּ עִיר. לְפָרְעָה, אִמֵּר (שְׁמוֹת ה', ב'): מִי  
 ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלוֹ. לְסַנְחֵרִיב, אִמֵּר (דְּהִי"ב ל"ב, ג'): הֲלֹא תִדְעוּ  
 מָה עָשִׂיתִי אֲנִי וְאַבּוֹתַי לְכָל עַמֵּי הָאָרְצוֹת הַיְכוֹל יִכְלוּ אֱלֹהֵי גוֹי  
 הָאָרְצוֹת לְהַצִּיל אֶת אֲרָצָם מִיָּדִי. לְנְבוּכַדְנֶצַּר, אִמֵּר (יִשְׁעִיָּהוּ י"ד, ד'):  
 אֲנִי עָלְמָה עַל בְּמַתִּי עֵב. לְחִירָם מֶלֶךְ צוּר, אִמֵּר (יִחְזַקְאֵל כ"ח, ב'): אֲנִי  
 מוֹשֵׁב אֱלֹהִים יִשְׁבְּתִי.

אברהם אבינו מקבל את כל העולם לידינו בהבטחה אלוהית, ונאמר לו כי כל העמים תלויים בברכתו, אך הוא נשאר בענווה מול ריבונו של עולם. זאת לעומת פרעה ונבוכדנצר, שכאשר הם מקבלים עוצמה לידיים - הם משתכנעים שהם אלוהים. בהמשך (פרק ה') נראה כי תופעה זו חלה גם על בלשאצר המלך - במשתה הגדול שערך, הוא ציווה להביא את כלי הזהב והכסף שלקח נבוכדנצר אביו מן ההיכל אשר בירושלים, כדי שישתו בהם המלך, שריו, נשיו ופילגשו. הוא חשב שגם הוא כביכול אלוהים. על כך נחתם גזר דינה של בבל להתרסק, לסיים את תפקידה המרכזי כאימפריה עולמית ולרדת מבימת ההיסטוריה. שורש הדבר רמוז כאן, כשהמקרא מציין כי נבוכדנצר העביר את כלי המקדש אל בית אלוהיו.

### פסוקים ג-ה: גלות הילדים

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפֻּזְנֵי רַב סְרִיסָיו לְהַבִּיאַ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזְרַע  
 הַמְּלוּכָה וּמִן הַפְּרִתְמִים. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מְרָאָה  
 וּמְשֻׁכֵּילִים בְּכָל חֻקֵּיהֶם וַיְדַעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מַדְעָה וְאֲשֶׁר כָּח בָּהֶם  
 לַעֲמֹד בְּהִיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן פְּשָׁדִים. וַיִּמְן לָהֶם הַמֶּלֶךְ  
 דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ מִפְּתַי בֵּית הַמֶּלֶךְ וּמִיָּוִן מִשְׁתָּיו וּלְגַדְלָם שָׁנִים שְׁלוֹשׁ  
 וּמִקְצָתָם יַעֲמְדוּ לְפָנַי הַמֶּלֶךְ.

נבוכדנצר, שלוקח את כלי המקדש לארץ שנער אל בית אלוהיו, מצווה בנוסף להביא אליו ילדים שיהיו לו לסריסים.

הוא מביא אתו "מבני ישראל ומזרע המלוכה ומן הפרתמים"<sup>15</sup> וכאן לא ברור כל כך אם הכוונה היא שכל אחד מאלה שאשפנז מביא הוא מבני ישראל, מזרע המלוכה ומהפרתמים גם יחד (מצודת דוד), או שהכוונה היא שבני ישראל אלה יהיו מזרע המלוכה או לפחות מן הפרתמים, שאלו השרים והאנשים החשובים (אלשיך).

כבר נאמרה לחזקיהו המלך נבואה על כך (מלכים ב' כד, טז-יח): "וַיֹּאמֶר יִשְׁעִיָּהוּ אֶל חִזְקִיָּהוּ שְׁמַע דְּבַר ה'. הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְנִשְׂא כָּל אִשָּׁר בְּבֵיתְךָ וְאִשָּׁר אֲצֵרֶיךָ אֲבַתֶּיךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה בְּבִלְיָה לֹא יִוָּתֵר דְּבַר אָמַר ה'. וּמִבְּנֵיךָ אִשָּׁר יֵצְאוּ מִמֶּךָ אִשָּׁר תּוֹלִיד (יקח) יִקְחוּ וְהָיוּ סְרִיסִים בְּהִיכַל מֶלֶךְ בְּבִלְיָה". קשה לומר שהיו סריסים כפשוטו, מכיוון שהם היו אמורים להיות שלמים בגופם, ואולי לכן דרש ר' חנינא שסרסו את העבודה הזרה בימיהם (סנהדרין צג, ב).

מכל מקום, הילדים שהובאו הם ילדים "מושלמים". מיוחסים, אין בגופם כל מום, והם "וְטוֹבֵי מְרָאָה וּמְשֻׁפְּלִים בְּכָל חֻקֵּיהֶם". כמו כן הם ידענים גדולים - "וַיְדַעֲוּ דַעַת" ובעלי יכולת להסיק מסקנות ולהבין דבר מתוך דבר "וּמְבִינֵי מִדָּע". אך לא די בזה, שהרי הרבה פעמים דווקא האינטלקטואלים יותר סובלים מחולשה פיזית ומחיוורון. במקרה זה בלתי אפשרי שהילדים יהיו חלושים, מכיוון שהם צריכים להיות בעלי כוח ויכולת לעמוד בפני המלך, ועמידה בפני המלך אינה משימה פשוטה. לפעמים צריך לעמוד חמוש או שש שעות בתנוחה מסוימת, לא להראות סימני עייפות, להימנע מעשיית צרכים וכדומה. גם לאחר יום מפרך, אבוי למי שיירדם.

על כן, דואג המלך לתזונה מתאימה לילדים, כדי לחזק את כוחם:

וַיִּמְן לָהֶם הַמֶּלֶךְ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ מִפֶּתַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וּמִיַּיִן מְשֻׁפְּטִי וּלְגַדְלָם שְׁנַיִם שְׁלוֹשׁ וּמִקְצֵתָם יַעֲמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.

הילדים הללו נכנסים למסגרת אימונים שנמשכת כשלוש שנים, ולאחר הזמן הזה - אלו שיימצאו ראויים יעמדו לפני המלך וישרתו אותו.

15. בפרסית עתיקה: הראשונים, החשובים, העשירים.

### פסוקים ו-ח: פתיחת מסורת של מסירות

וַיְהִי כִּבְהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דְּנִיָּאל חֲנַנְיָהּ מִישָׂאֵל וְעִזְרָיָה. וַיְשֻׁם לָהֶם שֵׁר הַסְּרִיסִים שְׁמוֹת וַיְשֻׁם לְדְנִיָּאל בְּלִטְשַׁאצַּר וְלְחֲנַנְיָהּ שְׁדַרְךָ וְלְמִישָׂאֵל מִישָׁךְ וְלְעִזְרָיָה עֶבֶד נְגוּ. וַיְשֻׁם דְּנִיָּאל עַל לְבָבוֹ אֲשֶׁר לֹא יִתְגַּאֵל בְּפִתְבֹּג הַמֶּלֶךְ וּבְיַיִן מִשְׁתֵּיו וּבִבְקֶשׁ מִשֵּׁר הַסְּרִיסִים אֲשֶׁר לֹא יִתְגַּאֵל.

נבוכדנצר רוצה להטמיע בילדים הגולים את התרבות הכשדית, ולכן הוא משנה את שמותיהם. זהו צעד משמעותי והרסני שבא למחוק את זהותם הקודמת. מול מגמה דורסנית זו עומד דניאל בגאון: מול "וַיְשֻׁם לָהֶם שֵׁר הַסְּרִיסִים שְׁמוֹת", עומד הפסוק "וַיְשֻׁם דְּנִיָּאל עַל לְבָבוֹ אֲשֶׁר לֹא יִתְגַּאֵל".

צריך להבין את משמעותה של עמידה זו. נבוכדנצר שולט ביד רמה על כל סדרי החיים כולם. זו אישיות ענקית מלאת אכזריות ברמה בלתי נתפסת. מול סדרים אלה של בית המלכות ניצב דניאל. מהיכן הוא שואב את האומץ? נדמיין לעצמנו טירון בצבאו של ג'ינגיס חאן, בצבא הקוזקים או צבא אכזרי אחר, האם הוא יעז לסרב פקודה?!

חשוב שנזכור: מדובר בגלות הראשונה ביהודה. דניאל צריך לייסד בעצמו את מסורת ההתנגדות לעריצות הגויית. הוא לא גדל על מגילת אסתר, ולא קרא על מרדכי שלא השתחוה. הילד הקטן הזה מהווה את חוד החנית של הגלות. אמנם כבר גלו עשרת השבטים, אך כאן לראשונה זוהי גלות מיהודה. הוא שמוטל עליו לכתוב את הסימן הראשון ב"שולחן ערוך" של הגלות: איך נער יהודי יכול לשרוד מול דורסנות רומסת של גוי אכזר.

החלטתו של דניאל אינה מובנת מאליה. מצד אחד הוא עמד מול מלך תקיף, שבמשך שנים רבות ירמיהו קרא להיכנע לו, ומצד אחר חשובה השמירה על הזהות הישראלית.

התלבטות זו ליוותה את היהודים לאורך כל הגלות, ומשתקפת מכמה דיונים בין חכמי המשנה שהתמודדו עם הרומאים. על שאלה זו נסוב, למשל, הוויכוח הידוע בין רבי שמעון בר יוחאי ובין רבי יהודה ברבי אלעאי, בנוגע

למעשי הרומאים (שבת לג, ב): רבי יהודה שיבח את הרומאים ומעשיהם, ואילו רבי שמעון בר יוחאי טען שהם פועלים רק לטובת עצמם. דיון נוסף בין התנאים מובא בגמרא (עבודה זרה יח, א):

כשחלה רבי יוסי בן קיסמא הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו, אמר לו: חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה? שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו ועדיין היא קיימת. ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וספר מונח לך בחיקך?! אמר לו: מן השמים ירחמו. אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם ואתה אומר לי מן השמים ירחמו?! תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש... לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול.<sup>16</sup> ובחזרתו מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים... מיד גזרו עליו לשריפה ועל אשתו להריגה ועל בתו לישיב בקובה של זונות.

זאת התלבטות נוראה - מה עושים כשנמצאים תחת שעבוד של אימפריה, מלכות רשעה? משתפים פעולה ומתכופפים, או שאולי צריך להתנגד בכל הכוח למרות הסיכון?<sup>17</sup>

מצד אחד, לפעמים יש נטייה להזדהות עם הצד התקיף והבלתי מתפשר, ואכן, עמדתו של רבי שמעון בר יוחאי הייתה למופת לדורות; מנגד, הגמרא אומרת שדווקא רבי יהודה הוא "ראש המדברים בכל מקום", וההלכה כמותו. מחד גיסא, אנו זקוקים לגרעין הנחוש והעיקש שאיננו מוותר, ומאידך גיסא, למנהיג השקול שמבין כי בתקופה זו יש להרכין את הראש מול האויב.

16. רבי יוסי בן קיסמא כנראה עסק גם הוא בתורה, אך ידע כיצד לעשות זאת באופן בלתי מתריס, שיהיה מקובל על הרומאים.

17. התלבטות זו שבה ועלתה לרבן יוחנן בן זכאי, שביקש את יבנה וחכמיה, לעזמת רבי עקיבא, שדרש עליו את הפסוק (ישעיהו מד, כה): "משיב תקמים אחר ונדעתם ישפל", ראו גיטין נו, ב.

מכל מקום, כל החשבונות המורכבים וההכרעות הקשות, שבמרוצת הדורות ישמשו תקדים לגדולי עולם שיעסקו בהתמודדויות דומות, הוטלו בראשונה על כתפי דניאל הצעיר. דניאל, הנקרא בכתוב ילד,<sup>18</sup> נדרש לעמוד באתגר זה לבדו, ללא שום עוגן ונקודת אחיזה מדורות קודמים.

דניאל מעצמו מבין שעכשיו, כשבא נבוכדנצר ורוצה לעקור מלבנו את ירושלים ולהטמיע את התרבות הכשדית, אסור להיכנע. לכן נשמור על עצמנו בתוקף רב. מול המכבש הבבלי עומד הלב של דניאל, המחליט לעצור את הסחף וההתבוללות, ולהצהיר שעם ישראל חי - גם בתקופה שבה שום דבר אינו עומד בפני נבוכדנצר.

מול המכבש הבבלי, עומד ליבו של דניאל, הלב המבין את מגמת נבוכדנצר למחוק את זהותם ולהטמיעם בתרבות הכשדית. ייתכן שלולא שינה נבוכדנצר את שמו, לא היה נמנע דניאל מפתבג המלך, אבל כשהמלך שם להם שמות נוכריים, דניאל שם אל ליבו לשמור על זהותו ולא להתגאל בפתבג המלך.

בפשטות, דניאל לא נזהר רק מאכילת טרפות, אלא מהישענות על שולחן המלך בכללו. אולי האוכל שסופק לדניאל ולחבריו היה כשר, או לפחות חלק ממנו, אך דניאל מתוך עמידה יהודית שם על ליבו "אֲשֶׁר לֹא יִתְגַּאֲלַב בְּפִתְבַּג הַמֶּלֶךְ". הוא מתקומם ומתנהג בדיוק ההפך ממגמתו של נבוכדנצר - להטמיע בו ובחבריו את התרבות הכשדית. לאכול מהשולחן של המלך פירושו להיות קשור אליו ולהישען עליו; דניאל בוחר ללכת בדרך ההפוכה, כדי לשמור על עצמאותו וחירותו.<sup>19</sup>

18. פסוק ד. לדעת האבן עזרא (שם) גילו של דניאל לא היה יותר מחמש עשרה שנים.  
19. פרי צדיק לרבי צדוק הכהן מלובלין (תצווה ב): "ויש לפרש גם כן על דרך זה מה שדרשו (שיר השירים ז, ו): וְדַלַת רֵאשֵׁי קַאֲרָגְמָן כְּדַנְיָאֵל. שדניאל דייקא על ידי תכלית הירידה נתעלה לקדושה יתירה כאשר הביט בעיניו איך שבא לתכלית הירידה שנלקח להיכל מלך בבל ללמדו ספר ולשון כשדים שיוכל להיות סיבה קרובה שיטמע ח"ו ביניהם. ולכן שם על לבו אֲשֶׁר לֹא יִתְגַּאֲלַב בְּפִתְבַּג הַמֶּלֶךְ וְיִבְיִין מִשְׁתִּיּוֹ וְהֵינּוּ שֶׁהִנְהִיג פְּרִישׁוֹת יִתִּירָה בְּעַצְמוֹ גַּם בְּדַבַּר הַמוֹתָר כְּדִי לְהִתְרַחֵק מֵהֶם בְּתַכְלִית הַרְיָחוֹק וְהֵינּוּ גִזְרַת פֶּתֶן וַיִּינֶן וְשִׁמְנֵן מִשׁוֹם חֲתָנוֹת שְׁדַנְיָאֵל גִּזְרִי".

### פסוקים ט-יז: ילדי ירושלים הם נכס

וַיִּתֵּן הָאֱלוֹהִים אֶת דְּנִיָּאל לְחָסֵד וּלְרַחֲמִים לְפָנָיו שׁוֹר הַסְּרִיסִים. וַיֹּאמֶר שׁוֹר הַסְּרִיסִים לְדְנִיָּאל יֵרָא אֲנִי אֶת אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מִנָּה אֶת מַאֲכַלְכֶם וְאֶת מִשְׁתֵּיכֶם. אֲשֶׁר לָמָּה יֵרָאָה אֶת פְּנֵיכֶם זַעֲפִים מִן הַיְלָדִים אֲשֶׁר פְּגִיֻּלְכֶם וְחִיבְתֶּם אֶת רֵאשֵׁי לְמַלְכָּה. וַיֹּאמֶר דְּנִיָּאל אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מִנָּה שׁוֹר הַסְּרִיסִים עַל דְּנִיָּאל חֲנֻנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וְעִזְרִיָּה. נֹס נָא אֶת עֶבְדֶּיךָ יָמִים עֲשֶׂרָה וַיִּתְּנוּ לָנוּ מִן הַזֵּרְעִים וְנֹאכְלָה וַיִּמִּים וְנִשְׁתַּתָּה. וַיֵּרְאוּ לְפָנָיו מִרְאִינוֹ וּמִרְאֵה הַיְלָדִים הָאֲכֹלִים אֶת פֶּת בֶּגְדֵי הַמֶּלֶךְ וְכֹאשֶׁר תִּרְאָה עֲשֵׂה עִם עֶבְדֶּיךָ. וַיִּשְׁמַע לָהֶם לְדַבֵּר הַזֶּה וַיִּנְסֶם יָמִים עֲשֶׂרָה. וּמְקֻצֵּת יָמִים עֲשֶׂרָה נִרְאָה מִרְאֵיהֶם טוֹב וּבְרִיאֵי בְשׂוֹר מִן כָּל הַיְלָדִים הָאֲכֹלִים אֶת פֶּת בֶּגְדֵי הַמֶּלֶךְ. וַיְהִי הַמֶּלֶךְ נֹשֵׂא אֶת פֶּת בָּגָם וַיִּין מִשְׁתֵּיהֶם וְנָתַן לָהֶם וַיִּרְעֻנִים.

הפסוקים הללו מפתיעים ממש. האומנם זה מה שמעסיק את המלך ששולט בכל העולם? הוא יטריח עצמו ויטפל בכמה זאטוטים שהביא מהארצות שכבוש? עד כדי כך הדאגה של המלך היא פרטנית, ששר הסריסים<sup>20</sup> ירא לחייו אם חלילה יתגלה שלא הזין את הילדים לפי הוראות המלך? בהנחה שיראתו של שר הסריסים הייתה מוצדקת, והזנת הילדים אכן הייתה חשובה בעיני נבוכדנצר - מדוע היא הייתה חשובה לו כל כך?

ייתכן כי נבוכדנצר היה מעוניין לנצל את החכמה של ילדי ירושלים. צריך לדעת שהעולם העתיק הכיר בגדולתה של ירושלים. גם היום, אפילו בעולם המערבי והחילוני, ירושלים זוכה למקום של כבוד. לצערנו הרב, ירושלים היום עדיין איננה בתפארתה, הר הבית שמם ושועלים מהלכים בו, ואף על פי כן - ירושלים נתפסת כעיר יוצאת דופן, ומזוהה בין השאר עם חכמה מיוחדת. מיליונים רבים של תיירים עולים אליה מידי שנה מכל קצוות תבל.

20. הנה דוגמה נוספת לעריצותו של נבוכדנצר. על סטייה בתפריט המוגש לילדים יתחייב שר הסריסים במיתה.

לירושלים היה מעמד חשוב מאין כמותו בעולם העתיק. היא נחשבה למרכז העולם וסביבה התרכזו כל האירועים ההיסטוריים. בייחוד בתקופת דוד ושלמה, תקופה שהייתה קרובה יותר לפלאים של עשר המכות, קריעת ים סוף ומעמד הר סיני. זאת מלבד בית המקדש, שהיה מפעם בתפארתו עד שלא היה בניין יפה כמוהו בכל העולם. את זה ידעו הכל בעולם העתיק.

המתבונן בתרגום השבעים על מגילת אסתר יכול לחוש מעט את הפאר של מלכות דוד ושלמה ואת הערצת האומות. בתיאור הגלגולים שעובר כסא שלמה המלך, מתואר איך הכסא עובר ממלך למלך, וכל המלכים שואפים ורוצים את הכסא הזה ככסא מלכותם.<sup>21</sup> חז"ל גם דורשים את הפסוק במגילת אסתר "בְּיָמֵינוּ הָיָה מְשֻׁבָּת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ עַל כִּסֵּא מְלָכוֹתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן הַבְּיָרָה" (אסתר א, ב), ואומרים כי אחשוורוש עשה כסא מעין כסאו של שלמה המלך (מדרש לקח טוב על אסתר א, ב) מתיאור זה ברור שבתקופה ההיא, מלך שרצה להדגיש את גודל מלכותו ומעמדו - היה צריך לשבת על כסאו של שלמה המלך, או לפחות על כסא דומה שמזכיר אותו ומתיימר להיות לו לתחליף.

נראה שמסיבה זו נבוכדנצר<sup>22</sup> שרצה את חכמת ירושלים אצלו, היה מעוניין כל כך בילדים הללו. היה לו חשוב לגדל אותם וללמד אותם כך שישתלבו בתוך החצר ויתרמו מחכמתם, מחכמת ירושלים (ראו איכה רבה א, ז; ט; יט).

אפשר גם לומר להפך: ייתכן שנבוכדנצר רצה דרך הילדים הללו להשפיע על יהודה. אולי הוא ניסה לטפח אותם ולהטמיע בהם את התרבות הכשדית, כך שכאשר יחזרו אחר כך לעמם - ישפיעו את התרבות הזו אל תוכם. כך לדוגמה בבית שני, הורדוס היה מלך יהודה אך בעל אוריינטציה רומית מובהקת, וסייע להשפעה הרומאית לחזור לתוך עם ישראל. אולי זו הייתה

21. כך למשל אומרים חז"ל שפרעה נכה נעשה נכה כשניסה לשבת על כסא שלמה המלך. בכסא היה מנגנון מופלא של פסלי זהב בצורת בעלי חיים: אריות ונשרים, זאב וכבש, טווס, יונה ועוד. הם היו מעלים את שלמה המלך ממדרגה למדרגה עד שהושיבו אותו במקומו, ואז הנשר היה נותן את הכתר על ראשו והיונה הייתה מניחה את ספר התורה בחיקו. בניסיונו של פרעה לעלות לכסא, הכה הארי את רגלו ופצעו.

22. שכמובן, בהחריבו את ירושלים, לקח עמו את כסא שלמה, כמובא בתרגום.



כוונת נבוכדנצר, מתוך הבנה שילדי ירושלים ובוגריה יתקבלו ביתר קלות על ידי העם, ועם זאת יהיו ספוגים בתרבות הבבלית - ויוכלו להטמיע אותה בקרב עמם.

כמובן, צריך לזכור שיש פה גם חשבון אלוהי. מאחורי כל החישובים של נבוכדנצר - יהיו שיקוליו אשר יהיו - עומדת תמיד השגחה אלוהית המכוונת את הדברים ודואגת שיצאו נכונה לפועל. ראשית, אנו רואים כיצד הניסיון לנצל את ילדי ירושלים הביא לתוצאה ההפוכה - ההשגחה העמידה את דניאל וחבריו בתור מורי דרך לעמידה ישראלית בת חורין במהלך הגלות. שנית, ייתכן שהקדוש ברוך הוא הקדים בכך רפואה למכה: כמו סופה אדירה שמוחקת הכל, ורק כשהאבק שוקע ניתן להבחין בזרעים זעירים שנתרו באדמה ומתחילים לבצבץ, ומהם יתחדשו החיים. כשם שמשה גדל בבית פרעה, התנהל בתוככי קידמת התרבות העולמית וקיבל ממנה את מיטב הכישורים והפיתוחים העדכניים ביותר, ובכל אלו השתמש כשהיה למנהיג עם ישראל - כך במקרה של דניאל. עם ישראל עוד יתברך מפירותיה של החכמה האלוהית המלכותית שרכש דניאל בארמון המלוכה.

### פסוקים יח-כ: המוח היהודי

וּלְמַקְצֵת הַיָּמִים אֲשֶׁר אָמַר הַמֶּלֶךְ לְהַבְיָאִם וַיְבִיֵאִם שֶׁר הַסְּרִיסִים  
לִפְנֵי נְבֻכַדְנֶצַּר. וַיְדַבֵּר אִתָּם הַמֶּלֶךְ וְלֹא נִמְצָא מִפְּלִם כְּדָנְיָאֵל חֲנַנְיָה  
מִשָּׂאֵל וְעֲזַרְיָה וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. וְכָל דְּבַר חֻקְמַת בֵּינָה אֲשֶׁר  
בְּקֹשֶׁת מֶהֱם הַמֶּלֶךְ וַיִּמְצָאֵם עֲשׂוֹר יְדוּת עַל כָּל הַחֲרֻטָּמִים הָאֲשֻׁפִּים  
אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ.

זהו ביטוי לפלא הישראלי: חכמה שהיא לעילא ולעילא מכל החכמות האחרות. הנערים מישראל עלו עשר ידות על כל החרטומים והאשפים. לא רק על כל הנערים השבויים מהמקומות האחרים, אלא גם על כל ההשכלה הגבוהה המקומית. יש להניח שבעמים האחרים הייתה מסורת של חכמה במשך דורות על גבי דורות, ועם כל זאת הנערים האלה עולים עליהם בכל.

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>



מכון הר ברכה

תופעה פלאית זו מוכרת מתולדות עם ישראל עד היום. העם היהודי מפורסם בכל העולם בחכמתו, ביכולותיו השכליות ובהישגיו המדעיים. חכמתו עולה על חכמתם של עמים גדולים, חזקים ובעלי משאבים רבים ממנו. וכל זאת רק כדרך אגב - ייחודו המרכזי של עם ישראל בעולם אינו בקיאות בכל המדעים והחכמות, אלא חשיפת נקודת הקודש המחיה את כולם. יכולת זו, לחשוף את הנקודה האלוהית האמיתית בכל תחום ובכל פרט בעולם, היא החידוש של עם ישראל.

### פסוק כא: עד מתי חי דניאל?

וַיְהִי דְנִיָּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ.

שוב נתקלים אנו בנתון עובדתי לכאורה, שאינו תואם תיאורים היסטוריים אחרים בכתוב. בספר דניאל עצמו, בפרק י' (פס' א), אנו רואים תיאור זמן סותר:

בְּשַׁנַּת שְׁלוֹשׁ לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס דָּבָר נִגְלָה לְדְנִיָּאל אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמוֹ  
בְּלִטְשַׁאצַּר וְאַמְתַּת הַדְּבָר וְצָבָא גְדוֹל וּבִין אֶת הַדְּבָר וּבִינָה לוֹ בְּמַרְאָה.

האם דניאל נפטר בשנה הראשונה למלך כורש, או שבשנה השלישית למלכותו עדיין היה בחיים?<sup>23</sup>

23. כדי להבין טוב יותר את סדר המאורעות, נפרט את תקופת מלכותם של מלכי בבל מדי ופרס. בנוגע לתקופה זו יש ויכוח בין חז"ל ובין ההיסטוריונים (לעיון: תולדות ישראל לר"ז יעבץ, כרך ג, הוצאת אחיעבר ת"א תרצ"ד, מוצא דבר פרק טו, עמ' 31; ההיסטוריה של הבית השני, פרופ' י' קלוזנר, כרך ב; מגדים יד, מאמרו של ד"ר חיים חפץ).

אנו נלך על פי סדר עולם רבה כח: נבוכדנצר מלך ארבעים וחמש שנה. לאחר מכן ירש אותו אויל מרודך בנו ומלך עשרים ושלוש שנה. בלשאצר בנו של אויל מרודך מלך שלוש שנים, עד שהובס בידי דריוש מלך מדי. דריוש מלך כשנה, ואז מסר את המלכות לכורש הפרסי חתנו, שמלך שלוש שנים. אחרי כורש מלך אחשוורוש ארבע עשרה שנה ולאחר מכן דריוש השני.

כורש, המוכר לכולם מהצהרתו המאפשרת ליהודים לעלות לירושלים ולבנות את המקדש, הוא חתנו של דריוש שקדם לאחשוורוש. אמנם צריך לדעת שהצהרה הזו הייתה קצרת מועד, ובהמשך סגר כורש את חלון ההזדמנויות לעלייה לארץ. מעבר לזה, בעקבות כתב שטנה של יושבי הארץ נעצרה גם הבנייה של בית המקדש עד השנה השנייה לדריוש הפרסי בנו של אחשוורוש. חז"ל אומרים שלדריוש הזה שני שמות נוספים: כורש ואתחשסטא.

האבן עזרא מסביר כי עד שנת אחת לכורש המלך, היה דניאל בתפקיד בחצר המלך, והגילוי שעליו מסופר בפרק י' היה כבר במסגרת חייו הפרטיים. הכתוב בפרקנו בא רק לספר עד מתי שירת דניאל בתפקידו.

צריך לזכור כי מלבד הגילויים שנביא מקבל במסגרת שליחותו, לעיתים הקב"ה נגלה לאדם באופן פרטי, ולא כדי למסור מסרים לעם שבמקומו ובתקופתו. אכן, ההתגלות שעליה מסופר בפרק י' היא חזון מופלא שאינו קשור לבית המלכות הפרסי או הבבלי, אלא בעל משמעות רחוקה הרבה יותר.

למול דברי האבן עזרא, ישנו מדרש חז"ל המופיע גם בגמרא (אסתר רבה ח, ד; מגילה טו, א), ולפיו דניאל שימש בתפקידו גם אחרי מלכות כורש - בתקופת אחשוורוש. מדרש זה אומר כי התך, המופיע במגילת אסתר, הוא דניאל שהמשיך לשרת גם בחצר המלך אחשוורוש.<sup>24</sup>

גם אם דניאל סיים את תפקידו בשנה הראשונה למלכות כורש, וכל שכן אם הוא נשאר בארמון גם אחרי כן, יש להבין - מדוע הכתוב טורח לציין זאת כאן? מדוע חשוב כל כך לדעת שדניאל נשאר בארמון עד תקופת כורש?

ראינו שדניאל הוא זה שמייסד לדורות את העמידה מול מלכות בבל האדירה. כנראה, המקרא רוצה להדגיש שהעוצמה הזו של דניאל, היא זאת שמלווה את ישראל ונותנת להם כוח עד שהם חוזרים הביתה. דניאל הוא זה שמלווה את האומה עד חזרתה לארץ ישראל. כלומר, עד הצהרת כורש ואולי גם אחר כך, דניאל נמצא עמוק בחצר המלכות, בלב ההנהגה העולמית. כשכל האומה נמצאת בבבל, והאדם הקרוב ביותר למלך, המכהן כעוזרו, הוא דניאל, למעמד זה ודאי יש השפעה מכרעת על כל היהודים. לא רק

24. חז"ל שואלים (מגילה שם) מדוע במגילה נקרא דניאל בשם התך, ומביאים שני פירושים לשם זה: האחד - שכל דברי המלכות נחתכים על פיו, והשני - שחתכוהו מגדולתו. לפי הפירוש השני, צריך להסביר מתי ומדוע נחתך דניאל מגדולתו. כשמרדכי קרע את בגדיו ויצא בזעקה לרחוב העיר בלבוש שק ואפר, בעקבות גזרת המן, שלחה אסתר את התך כדי להבין מדוע מרדכי נוהג כך. מרדכי אמר להתך להגיד לאסתר את דברי האיגרת ששלח המן, וציווה עליה לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה. התך שב ומסר לאסתר את דברי מרדכי. אסתר שלחה דרך התך תשובה למרדכי, והנה פתאום התך נעלם ואינו מופיע יותר! חז"ל ערים להיעלמות הזו, ומבארים לנו שהמן הרג אותו.

מהצד הטכני, ביכולת השתדלנות אצל המלך, אלא בעיקר מצד העמידה האיתנה שמייסד דניאל: מנהיג שנמצא במקום שקל מאוד לטבוע בתוכו, ולהיסחף עם התרבות השוררת בו, שומר בכל זאת על חירותו. דניאל אינו טובע ואינו מאבד את העשתונות, אלא מגלה נחרצות ואיתנות מתוך עמידה ישראלית. כל זה ודאי מקרין על הגולה כולה, ובוודאי מעניק חיות, מתווה וכיוון ליהודים שמצויים בה.

דניאל, אם כן, מלווה אותנו עד החזרה לארץ ישראל, ומיד לאחר הצהרת כורש הוא מסיים את תפקידו האלוהי הכלל עולמי. הוא המעביר את האומה בגשר שבין טרום החורבן לבין הצהרת כורש והחזרה לארץ ישראל.<sup>25</sup>

25. לכן, כשבתחילת ספר עזרא מתוארת שיירת העולים, ואחד מהראשים שבה הוא ששבצר שבידיו כורש מפקיד את האחריות הגדולה על הנהגת העולים, מסבירים חז"ל (ילקוט שמעוני עזרא תתסח; רש"י עזרא א, ח) כי ששבצר הוא דניאל. וכפי שמרדכי היה בהנהגת העולים חזרה לארץ ישראל לבנות ולהיבנות בה, ואחר כך פוגשים אותו בימי אחשורוש שוב בשושן, וכל זאת מכיוון שעמד בראש המשלחת שנשלחה לבטל את כתב השטנה על בניין המקדש, כך כנראה צריך לומר גם לגבי דניאל.